

Dierenwelzijn meten

MARIAN STAMP DAWKINS

Dierenwelzijn meten

In vertaling van
MARK LEEGSA

NOORDBOEK
DIERENRECHTENBIBLIOTHEEK

Deze uitgave kwam mede tot stand met steun van GAIA

© 2026 Marian Stamp Dawkins | uitgeverij Noordboek

Oorspronkelijke titel: *The Science of Animal Welfare*

© 2021 Marian Stamp Dawkins, published by Oxford University Press

Vertaling: Mark Leegsma

Omslagontwerp: René van der Vooren

Boekverzorging: Crius Group

ISBN 978 94 6471 450 0

ISBN 978 94 6471 578 1 (e-book)

NUR 730 | 942

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, Hellingbaas 1, 8401 JH Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Noordboek is onderdeel van

20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

Dierenwelzijn moet gebaseerd zijn op een begrip van dieren en zo'n begrip krijg je niet zomaar – dat moet je leren.

P.B. Medawar (1972), *The Hope of Progress*

Inhoud

Voorwoord	9
1 Dierenwelzijn: de wetenschap en haar woorden	11
2 Wat is dierenwelzijn?	15
3 Waarom willen dieren wat niet goed voor ze is?	35
4 Wat dieren willen	49
5 Gedragscorrelaten van welzijn	85
6 Natuurlijk gedrag	119
7 Fysiologische correlaten van welzijn	131
8 Dierenwelzijn met en zonder bewustzijn	157
9 Conclusies: Een algemeen aanvaarde definitie van dierenwelzijn?	183
10 Consequenties	193
Nawoord bij de Nederlandse uitgave	205
Literatuur	215
Personen- en zakenregister	247

Voorwoord

Ik heb dit boek om twee redenen geschreven. Aan de ene kant wilde ik op zo'n manier verhelderen wat er met dierenwelzijn wordt bedoeld dat het voor alle lezers toegankelijk zou zijn, ongeacht hun opvattingen over dieren en of ze nu wetenschapper zijn of niet. Aan de andere kant wilde ik het gezichtspunt van dieren zelf in het middelpunt stellen van hoe we hun welzijn beoordelen.

Dit boek is niet bedoeld als lesboek en evenmin als pamflet. Het is veeleer een gids voor iedereen die belang stelt in dieren en hoe hun welzijn wetenschappelijk het best beoordeeld kan worden. Het bevat volledige verwijzingen naar de wetenschappelijke literatuur, dus ik hoop dat het zijn nut zal bewijzen voor wetenschappers en studenten, vooral in de biologie en de diergeneeskunde. Tegelijk hoop ik dat het boek voldoende op zichzelf staat om voor alle anderen duidelijk te zijn, wat hun achtergrond of voorkennis ook mag zijn. Mijn doel is te laten zien hoe wetenschap gebruikt kan worden om te ontdekken wat het beste voor het welzijn van dieren is, maar wel op zo'n manier dat het aan iedere individuele lezer zelf wordt overgelaten te beslissen hoe de feiten die we ontdekt hebben gebruikt zouden moeten worden om de manier waarop dieren behandeld worden wel of niet te veranderen.

Ik wil talloze collega's bedanken voor discussies die hebben geholpen bij het schrijven van dit boek, onder wie Christine Nicol, Sabine Gebhardt-Henrich en Edmund Rolls. De herinnering aan gesprekken met David Wood-Gush zijn nog altijd levendig.

Eén klein punt. Door het hele boek heen gebruik ik het woord

‘dier’ in de betekenis van *niet-menselijke* dieren. Wij mensen zijn uiteraard ook dieren, maar om nu de hele tijd ‘niet-menselijk’ te zeggen... Dat gaat gauw vervelen en zorgt voor stuntelige zinnen. Beschouw de term ‘dier’ dus alsjeblieft als een handige afkorting, niet als een boude bewering over onze bredere verhouding tot de rest van het dierenrijk.

M.S.D.

Dierenwelzijn: de wetenschap en haar woorden

Ben je mens, dan ontkom je er niet aan op de een of andere manier te worden geraakt door de andere dieren die deze planeet met ons delen. Zelfs als je je niet van hen bewust bent, hebben ze van doen met je gezondheid, het voedsel dat je eet, de medicijnen die je gebruikt. En als je op wat voor manier dan ook met ze interacteert, zul je weten hoe diep dieren onze levens kunnen raken, als metgezel of als plaag, als bron van grote verwondering of van schoonheid.

Het welzijn van verschillende soorten – en niemand weet hoeveel er precies zijn – is voor veel mensen van toenemend belang. Om aan groeiende publieke zorgen tegemoet te komen is er de afgelopen veertig jaar een ongeëvenaard aantal wetten en regels bij gekomen om dieren te beschermen en ze, positiever gesteld, een beter leven te geven.

Willen deze wetten en regels er echt in slagen het leven van dieren te verbeteren, dan zullen ze evenwel op bewijs moeten berusten – ze dienen *evidence-based* te zijn, dat wil zeggen gebaseerd op verbeteringen van dierenwelzijn die werkelijk aantoonbaar zijn, in plaats van op voorstellingen die goedbedoelende mensen daarvan hebben. Verschillende dierensoorten zijn verschillend: ze verschillen van ons en van elkaar. We delen weliswaar allemaal dezelfde basisbehoeften, zoals voeding en beschutting, maar door onze verschillen in leefstijl, omgeving en genetica zijn de verschillen in hoe deze behoeften te bevredigen zijn enorm. Om welzijn en kwaliteit van leven voor alle soorten te bewerkstelligen, dienen deze

verschillen te worden onderzocht en begrepen.

Dat is waar de wetenschap van dierenwelzijn om de hoek komt kijken. Deze wetenschap legt zich erop toe een evidence-based benadering van dierenwelzijn te verschaffen. Het is wel een wetenschap met haar eigen, eigenaardige problemen, die deels voortkomen uit haar onderwerp (wat is dierenwelzijn?) en deels uit het frequente gebruik van emotioneel beladen woorden als 'lijden', 'angst' en 'stress', die ingebouwde opvattingen met zich meebrengen over wat goed is en wat slecht. Anders dan bijvoorbeeld de geologie, die gedefinieerd kan worden als de studie van de aarde en haar gesteenten zonder daarbij haar mening te geven over wat er met de aarde en die gesteenten gedaan zou moeten worden, is de wetenschap van dierenwelzijn ten diepste verstrikt in de macht van haar eigen woorden. Het woord 'welzijn' zelf geeft al uitdrukking aan de opvatting dat het bereiken van welzijn een wenselijk doel is, terwijl een dier 'bang', 'gefrustreerd' of zelfs maar 'beperkt' noemen de conclusie vooronderstelt dat het wel slecht voor het dier moet zijn wat ermee gebeurt en dat dat dus zou moeten ophouden. Wat voor verschil maakt het niet als je een dier eerst als 'kalm' beschrijft en dan als 'inactief' of 'inert'? Als je dat bedenkt, zie je welke macht woorden hebben om onze kijk op een situatie compleet te veranderen en een heel andere draai te geven aan wat eraan gedaan zou moeten worden.

De woorden die we gebruiken om dieren en hun welzijn te beschrijven zijn dus niet neutraal. Ze zijn al bepaakt met emotionele boventonen van goed en kwaad. Vol eigen implicaties over wat er gedaan zou moeten worden, bevorderen ze op subtiële wijze het soort denken (waar we sowieso al te gemakkelijk naar afglijden) dat de stap overslaat waarbij we ons eerst voorzichtig afvragen wat er nou werkelijk aan de hand is en welk wetenschappelijk bewijs we dienen te verzamelen.

Dit boek is een poging om door de woorden en onduidelijke definities heen te snijden die vaak ons denken over dierenwel-

zijn verwarren, en om een echt wetenschappelijke, diergerichte manier om dierenwelzijn te definiëren te ontvouwen. We zullen zien dat het mogelijk is dierenwelzijn te definiëren op een objectieve manier die gemakkelijk toe te passen en te begrijpen is (hoofdstukken 2 en 3), net zoals we zullen zien dat het mogelijk is deze definitie te gebruiken om verschillende soorten informatie te evalueren die ons nu ter beschikking staan, om zo evidence-based beslissingen te kunnen nemen over de verbetering ervan (hoofdstukken 4, 5, 6 en 7). Wat als een rode draad door het boek loopt is hoe belangrijk het is om rekening te houden met wat dieren zelf willen, zodat welzijn niet alleen vanuit mensenperspectief bekeken wordt, maar ook vanuit dierengezichtspunt.

Door van wat dieren willen het hart van hun ‘welzijn’ te maken kunnen we vele jaren aan onderzoek van vele mensen samenbrengen en laten zien hoe schijnbaar verschillende ideeën in elkaar passen. Dit stelt ons tevens in staat om, zo zullen we zien, veel van de ontstane controverses over (on)geldige maten van welzijn op te lossen. In die zin wil dit boek een direct venster zijn op de wetenschap van dierenwelzijn vandaag de dag.

In een andere zin wijkt het echter behoorlijk radicaal af van sommige gangbare definities, met name als die dierenwelzijn eerst en vooral in termen van bewuste ervaring definiëren. Om redenen die in hoofdstuk 2 worden uitgelegd, berust de definitie die wij van ‘dierenwelzijn’ hanteren volledig op wat we daadwerkelijk in de praktijk kunnen observeren en meten: op dierengedrag en hun fysiologie. In deze definitie komen het vermogen te voelen als zodanig [*sentience*] en ook wát dieren bewust voelen niet voor, althans in eerste instantie. Een definitie van welzijn die zich niet op bewustzijn beroept houdt natuurlijk geen ontkenning in van het vermogen van dieren om te voelen, net zomin als ze impliceert dat dieren geen bewuste ervaringen zouden hebben. Het betekent simpelweg dat de kwestie – tijdelijk – buiten beschouwing wordt gelaten, want

bewustzijn is zelf zo moeilijk te bestuderen dat het alleen maar tot verwarring en onenigheid zou leiden als de definitie ernaar verwees. Sterker nog, zoals we in hoofdstuk 2 zullen zien is een van de voornaamste redenen dat het ons vooralsnog aan een algemeen aanvaarde definitie van dierenwelzijn ontbreekt dat het ons aan een algemeen aanvaarde definitie van bewustzijn ontbreekt. Een definitie zonder verwijzing naar bewustzijn valt daarom te beschouwen als een kunstgreep ten behoeve van de intellectuele veiligheid, een manier om te vermijden dat je wordt afgeleid door moeilijk te definiëren of emotioneel beladen termen. Wanneer we ons van deze kunstgreep bedienen, kunnen we veilig tot toetsbare, objectieve hypotheses komen over wat dierenwelzijn is en hoe het verbeterd zou kunnen worden. Vervolgens, in hoofdstuk 8, werpen we dat harnas af en kijken we naar wat we weten over het vermogen van dieren om te voelen en de rol die dat in dierenwelzijn speelt.

Maar eerst moeten we het grootste probleem waar de wetenschap van dierenwelzijn voor staat confronteren: een definitie van wat welzijn überhaupt is.

Wat is dierenwelzijn?

Vijftig jaar geleden was er nog helemaal geen erkende wetenschap van dierenwelzijn. Er was slechts een verzameling dierenartsen, ethologen, genetici en andere mensen, her en der over de wereld verspreid maar verbonden door de overtuiging dat dierenwelzijn belangrijk was en het verdiende serieus te worden genomen als op zichzelfstaande wetenschap.

Verrassender is het dat er vandaag, nu de wetenschap van dierenwelzijn een gevestigde discipline is met haar eigen tijdschriften, lesboeken en internationale societies, nog steeds geen aanvaarde definitie van 'welzijn' is of consensus over hoe dat te verbeteren (Green en Mellor 2011; Ede et al. 2019; Weary en Robbins 2019; Polgár et al. 2019). Zo zijn er bijvoorbeeld mensen die betogen dat het zo 'natuurlijk' mogelijk maken van de omgeving de enige manier is om dierenwelzijn te garanderen, terwijl anderen beweren dat een natuurlijk leven nog geen garantie voor goed welzijn biedt en dat een gecontroleerde, zo nodig kunstmatige omgeving beter in de behoeften van dieren kan voorzien. Ieder kamp hanteert hier een andere definitie van 'welzijn', met inbegrip van andere methoden om dat te beoordelen, en komt zo met een volkomen ander antwoord voor de dag. Ongeveer het enige dat op universele bijval kan rekenen is dat welzijn erg complex is en dat er om het te beoordelen bewijs uit verschillende bronnen nodig is (Mason en Mendl 1993; Fraser 2008; Mellor 2016a). Maar vanuit een praktisch oogpunt is dat duidelijk niet goed genoeg. Voor iets wat zo belangrijk is als dierenwelzijn, en al helemaal om te proberen de levens van